

УДК37 (477.75=512.145)

Б.В. Змерзлий

**ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ РАДІОМОВЛЕННЯ
У КРИМСЬКІЙ АРСР ТА ЇЇ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЧИННИК
(1920-1930-х рр.)**

В статті розглядаються загальні складові процесу виникнення і становлення національного радіомовлення в Криму. Особиста увага надається вивченню радіопередач, що виходили на кримськотатарській мові, їх змісту и напрямку. Крім того, досліджується процес охоплення населення Кримської АРСР радіомережею.

Ключові слова: кримські татари, радіопередачі, радіомовлення.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлено роллю сучасних засобів масової інформації у житті суспільства, їх значним впливом на формування громадської думки, розвиток демократичного суспільства у нашій державі. До того ж, на сьогоднішній день відсутні не лише комплексні, але й детальні дослідження з історії становлення радіомовлення взагалі, та національного зокрема. У той же час, вивчення, аналіз та використання досвіду минулого могло б сприяти поглибленню інкорпораційних процесів кримських татар у українське суспільство.

Виклад основного матеріалу. Швидкий розвиток науки та техніки на початку ХХ ст. призвів до того, що до традиційних видів просвіти населення приєдналися ще два – радіомовлення та кіно. Необхідно сказати, що в Криму, із приходом до влади більшовиків, радіомовлення розвивалося у надзвичайно складних умовах. Перші спроби налагодити нормальну діяльність радіостанцій не завжди були вдалим. У Сімферополі це вдалося зробити тільки в 1923 р. Саме тоді запрацювала 10 кіловатна радіостанція, зібрана з різних приладів

та машин, що вимагали капітального ремонту ще в 1922 р. [18, с. 124]. Радіостанції в Ялті, Феодосії та Керчі були також обладнані кустарним способом самими радіотелеграфістами і теж вимагали капітального ремонту. Тільки Севастопольська прийомна радіостанція була в гарному стані й вимагала лише незначного ремонту акумуляторних батарей. До початку 1923 р. особовий склад працівників радіостанцій було вже перевірено відповідними органами, частину з них, природно, скоротили [1, с. 22].

Деякі позитивні зрушення у сфері розвитку радіомовлення у Криму намітилися тільки наприкінці 1920-х рр. Так, згідно прийнятому РНК та ЦВК Кримської АРСР плану з радіофікації, передбачалося “у порядку тимчасового заходу” в 1929-1930 р. побудувати передавач потужністю у 4 кіловати, а потім у 1931-1933 р. побудувати 5 кіловатну радіостанцію зі спеціально обладнаною студією. Для деяких міст автономії запроектували широку мережу зв'язку. Це повинно було дати можливість через дротову трансляцію і радіотрансляцію вести

передачі з місць. На розвиток будівництва станції 5-річним планом передбачалося 354 тис. крб.

На цей час в Сімферопольському радіо-районі вже були встановлені 5 трансляційних вузлів в містах Сімферополі, Бахчисараї, Євпаторії, Алушті й Джанкої. У самому Сімферополі нараховувалося 361 абонент, і на селі 90. У Бахчисараї – 20. Крім того, були радіофіковані сільради Албат, Фоті-Сала, Біюк-Сюрень, Єні-Сала, Коккози, Айрігуль [10, с. 3].

Однак аж до початку 1930-х рр. робота кримського радіо не відзначалась системністю та широтою охоплення слухачів, а власної трансляції взагалі не було. Трансляція в Кримській АРСР була організована в 1930 р. Перша передача була проведена 1 травня 1930 р., а регулярне радіомовлення почало здійснюватися в червні цього ж року. У 1931р. трансляція проводилася в середньому по 7 годин 20 хвилин на день [3, с. 14].

Серед системних заходів у діяльності радіо в цей час можна відзначити хіба що початок виходу перших радіогазет, у тому числі й кримськотатарською мовою, а також різні курси. Так, з 1 листопада 1931 р. почалися заняття для слухачів курсів Радянського Будівництва, розраховані на працівників сільрад. Загальна кількість слухачів планувалося в 1500 осіб, з них 50% кримських татар. Для них, крім повідомлень по радіо, усі лекції друкувалися в газеті “Уені дунуа” за 2-3 дні до кожного заняття. Тематика радіолекцій була такою: 1 листопада – доповідь Джанклича “Сучасний момент та завдання підготовки радянських кадрів” - організаційні питання навчання. 6 листопада – “Як навчатися заочнику” - методичні вказівки. 11 листопада – “Природні ресурси СРСР” (енергетика, метал). 16 листопада – “Природні ресурси СРСР” (хімія та легка промисловість). 21 листопада – огляд поточного законодавства для циклу сільрад. 24 листопада – огляд поточного законодавства для циклу міськрад і, нарешті, 26 листопада –

математика. Лекції передавалися через Сімферопольську радіостанцію з 17.30 до 18.30 за московським часом [2, с. 6].

Швидкий розвиток системи радіомовлення в регіоні, його зростаюча роль в просвіті місцевого населення поставили на порядок денний питання створення спеціального органу, що займався б винятково керівництвом та створенням радіопередач. Ним став Комітет зі справ радіомовлення в Криму при Президії ЦВК Кримської АРСР. Він був заснований 2 січня 1932 р. спеціальним рішенням РНК автономії [3, с. 1; 9, с. 2]. До його складу увійшли представники різних відомств та організацій, зокрема на посаду голови був призначений Сологуб, його заступником Майстренко, рядовими членами комітету були Возкіна, Акімова, Танагоза, Омерова, Болдирева, Єгулов, Максимович, Гресс та Страхонов. Треба відзначити, що склад комітету не був стабільним і час від часу змінювався. Так, наприклад, уже 21 липня 1932р. новим його головою була призначена Бекірова, яку пізніше змінив на цій посаді Я.Шерфедінов [4, с. 2].

Відповідно до прийнятого тоді ж “Положення про комітет...”, він безпосередньо підпорядковувався Всесоюзному Комітету з радіомовлення в Москві. У зв'язку з цим, його бюджет тільки на половину складався з місцевих коштів, друга половина повинна була виділятися з центра [4, с. 3]. Треба відзначити, що “Положення...” не було розроблено місцевими чиновниками, а просто спущено “зверху”, тобто було типовим для всіх місцевих радіокомітетів. Згідно з цим документом, кожен місцевий комітет із радіомовлення мав складатися з таких секторів: по-перше, з партійного, радянського й профспілкового радіомовлення. До складу цього сектора мали входити редакції всіх радіогазет, а також осередок з організації трансляції і керівництва політпропагандою. Другий сектор – художньо-політична трансляція. Третій –

науково-освітня трансляція та техпропаганда. На четвертий сектор покладалося завдання керівництва низової трансляції та інструктування уповноважених у районах. П'ятий сектор виділявся для питань планування, фінансування й вирішення адміністративних питань. І нарешті, шостому сектору, ставилося завдання підготовки кадрів. Положення також передбачало, що в залежності від місцевих умов два чи декілька секторів можуть бути об'єднані в один у різних комбінаціях [3 с. 7].

Треба підкреслити, що з розширенням кола діяльності Радіокомітету, відповідно збільшувався і його штат. Так, наприклад, у 1937 р. у підприємствах, що були йому підпорядковані працювало 83 осіб, крім того штат самого Радіокомітету був затверджений у 21 співробітника [5, с. 23].

З організацією та початком роботи радіокомітету, кількісні і якісні показники діяльності кримського радіомовлення значно покращилися. У 1932 р. у порівнянні з 1931 р. у середньому на 2 години 40 хвилин збільшується тривалість радіомовлення на добу й досягає 10 годин. Із них 45% припадає на масово-політичні передачі (газети, мітинги, переклики, доповіді тощо). 35% це художньо-політичне віщання (музичні та літературні передачі в студії і поза нею, оформлення газет тощо). 20% часу було виділено на соціально-культурну пропаганду (партосвіта, агротехнічна пропаганда, пропаганда завдань добровільних товариств, різні види радіонавчання тощо). Таким чином, уже в цей період досить значне місце в діяльності місцевого радіомовлення займала просвітницька робота серед населення республіки.

Крім того, станом на перше квітня 1932 р. видавалися три обласних радіогазети, у тому числі й "Ленин-Елы" кримськотатарською мовою. Її редактором був відомий журналіст А. Озенбашли [4, с. 2]. Кожна газета мала ранковий, денний, піонерський, основний вечірній і нічний

випуск. Треба відзначити, що, крім обласних радіогазет виходило, ще 7 місцевих, з них 3 кримськотатарських і 1 об'єднана [3, с. 15]. Наприкінці 1931 початку 1932 р. силами художнього сектора було пророблено біля ста творів національного репертуару. Почав комплектуватися оркестр національних інструментів. До 1 травня готувалося відкриття художньої майстерні з підготовки національних кадрів художньо-політичного радіомовлення.

Важливим кроком щодо подальшого розвитку радіомовлення в Криму було введення в лад у 1932 р. нової 20 кіловатної радіоустановки, що значно розширила можливості місцевих радіоаматорів [3, с. 16]. У той же час, не можна не відзначити низку істотних недоліків у галузі розвитку місцевого радіомовлення. До них, у першу чергу, потрібно віднести, по-перше, те що радіогазета "Ленин-Елы", власне кажучи дублювала друковані органи, до того ж була не укомплектована кадрами. Теж можна сказати і про національне художнє віщання.

По-друге, радіомовлення на місцях здійснювалося самими радіоаматорами без усякої підтримки з боку радіокомітету, хіба що за винятком Севастополя. По-третє, фінансування радіомовлення в Кримській АРСР відбувалось на 29% від необхідних сум. По-четверте, приміщення під студію та радіотеатр у Сімферополі також не було виділено. Вони, як і раніше розташовувались у будинку Кримського РНК. І, нарешті, по-п'яте, непрофесіоналізм виконавців національних пісень. Співаки звичайно не мали жодної уяви не тільки про теорію музики, сольфеджіо, але й про ноти [3, с.16; 5, с.16].

Необхідно відзначити, що така складна ситуація в галузі радіомовлення в регіоні зберігалася ще два роки. Так, наприклад, в 1933-1934 р. не було закінчено в термін будівництво нової радіостанції. Студії для радіомовлення не обладнані, а саме устаткування не змонтовано.

Приймача апаратура в більшості районів працювала погано. Курси з підготовки для працівників радіо так і не було відкрито [6, с. 72-73]. У зв'язку з цим технічна та змістовна якість радіопередач була низькою, особливо дитячих. Фахівців для створення й проведення передач залучалося мало.

Крім того, центральна Сімферопольська радіостанція ще в 1934 р. неодноразово змушена була переривати свою роботу через вимкнення електроенергії [7, с. 6]. Радіовузли були завантажені всього на 40% від їх розрахункової потужності, монтаж апаратних та акумуляторних проводився незадовільно, повсюди відзначалася низька якість ремонту й реконструкції лінійного господарства [7, с. 94].

Безумовно, у діяльності кримського радіомовлення за цей період можна відзначити й деякий прогрес. Так, збільшився обсяг художнього віщання в 1934 р. до 77,5% від загальної кількості часу, в порівнянні з 50% у 1932 р. За цей же період обсяг національного радіомовлення виріс з 21% до 44,9% [7, с. 94]. Трансляцію іногородніх програм продовжили до першої години ночі. Крім того, до числа передач були включені "останні звістки". Також, необхідно вказати, що в 1934 р. у Криму вже нараховувалося понад 9 тис. трансляційних точок [19, с. 41]. Таким чином, не дивлячись на численні труднощі кримське радіомовлення поступове перетворювалося в могутню просвітницьку організацію. Якісний та кількісний розвиток радіомовлення в Криму відбувався і у подальші роки. Так уже 29 січня 1936 р. ОК ВКП(б) запропонував уповноваженому Наркомзв'язку Криму Ільїну протягом 1936 р., по-перше, провести реконструкцію трансляції лінійного господарства райвузлів у сільських районах за рахунок коштів управління зв'язку. По-друге, обладнати 50 радіо-аудиторій у колгоспах шляхом залучення колгоспних коштів. По-третє, відновити всі непрацюючі

радіоприймачі в колгоспах у місячний термін і забезпечити їх безперебійну роботу. По-четверте, організувати установку в будинках колгоспників, у першу чергу на квартирах стахановців трансляційних точок. Установити нові репродуктори. Наркомат внутрішньої торгівлі та Кримсоюз зобов'язувалися організувати в сільських районах продаж радіоустаткування та завезти в сільські магазини в 1936 р. не менш 1500 патефонів та 15000 пластинок [11, с. 19].

Швидкими кроками йшов подальший розвиток радіомережі. У 1936 р. було складено проект та розпочато радіофікацію південного берега Криму. Щоправда в первісному вигляді він не передбачав радіофікації таких важливих об'єктів як Артек, Суук-Су, Партеніт, Кур-Кулет, Кізілкой, Дерменгкой та Кізілташ. У той же час, на проведення цих робіт катастрофічно не вистачало коштів. Так, у 1936 р. Наркомат фінансів РРФСР виділив із бюджету на розвиток радіомовлення в Криму тільки 4000 крб., а з місцевого бюджету недодали 29 тис. крб. [12, с. 2].

Недолік бюджетних коштів збільшувався переборами у комерційній діяльності Радіокомітету. Так, наприклад, 1 червня 1936 р. між Радіокомітетом та НКЗ Кримської АРСР було укладено договір щодо систематичного проведення аграрної та ветеринарної пропаганди по радіо. Відповідно до цього документу до 31 грудня цього ж року Радіокомітет зобов'язувався передати 35 бесід на позначені теми (19 кримськотатарською і 18 російською мовами) по 20 хвилин кожна [5, с. 8]. Реалізація цього договору зривалася НКЗ незважаючи на те, що для проекту були виділені з Москви 10 тис. крб. Таким чином, зривалися важливі просвітницькі заходи серед, у першу чергу, кримськотатарського сільського населення.

Незважаючи на відзначені складності, 1936 р. у творчому розвитку місцевого радіомовлення був досить успішним. У першу

чергу необхідно відзначити участь кримського радіо з 23 березня по 6 квітня 1936 р. у всесоюзному радіофестивалі. Програма виконання була такою: національні пісні без обробки, “Чолбаш бура”, чал у народних мелодіях, “Пастушача танцювальна” та чал зі скрипкою “Тым тым”. Народні пісні в обробці для голосу з оркестром: “Вітряний млин” і “Два пугачі”. Виконання національного ансамблю під акомпанемент рояля в обробці Я.Шерфедінова. Національний вокальний ансамбль виконав з оркестром “Піонерську пісню”, “На роботу” слова І.Бахшишева, пісню “Славний Крим”, музика Р. Рефатова та його ж “Кримську сюїту” у двох частинах у виконанні симфонічного оркестру. Об’єднаним хором червонофлотців та дружин командирів під керівництвом Жарко був виконаний “Марш Червонофлотців” Чемберджі. Оркестр баяністів берегової охорони Чорноморського флоту виконав “Танцювальні мелодії кримських татар” [8, с. 150]. Натхненне першим успіхом, керівництво республіки 9 липня 1936 р. приймає рішення “з метою показу й огляду народної творчості, перевірки технічної міці нашої Кримської радіотехніки”, організувати фестиваль через радіостанцію імені Фрунзе в м. Сімферополі зі своїх районних радіовузлів та аудиторій. Кожен район, завод, фабрика, радгосп, МТС та колгосп мали організувати показ самодіяльності мистецтв – музики, співу, декламації, оповідань тощо. Проведення цього заходу було заплановано на серпень 1936 р.

Для керівництва, організації й проведення першого Всекримського радіо-фестивалю була створена комісія з представників творчих колективів, преси й різних організацій. До її складу входили Тіхватулін, Карачік, Я.Шерфетдінов, У.Іпчі, Мустафасєв, Габільов й ін. Для успішного проведення радіо-фестивалю передбачалося привести необхідний ремонт техніки, завезти в магазини 200 приймачів тощо [11, с.254].

Необхідно відзначити, що технічна й економічна база Радіокомітету Кримської АРСР, дозволяла успішно вирішувати такі завдання. І незважаючи на деякі випадки недофінансування, відпрацьовувати досить значні дотації з бюджету автономії приходилося. Так, наприклад, Державний Симфонічний оркестр при Радіокомітеті Кримської АРСР, обійшовся державі тільки в 1937 р. у 473 тис. карбованців. До нього входили 47 музикантів, для обслуги яких утримувались 2 водії, одна легкова автомашини й автобус [5, с. 2-3]. Крім того, діяла окрема кримськотатарська вокальна група, склад якої постійно поповнювався та підвищував свою професійну майстерність. Так, приміром, без відриву від виробництва навчалися Бакшишев, Берман, Абселямов, Штейнбок. У науковому відрядженні в Баку та Тбілісі побував керівник національного ансамблю, композитор Я.Шерфетдінов [5, с. 32]. До нього, входили також М.Е. Алієва, З.Леманова та С.Ерджепова [13, с. 34].

У 1937 р. Кримський Радіокомітет щодня передавав через радіомовлення станції ім. М.В. Фрунзе по 7 годин різних передач у день. З них 5 годин власної трансляції і 2 години – ретрансляція московських програм. Ретрансляція московських станцій складалася в основному з випуску “Останніх звісток”, заочного партнаванчання та “особливо відомих” художніх музичних передач. До їх завдань входило ознайомлення слухачів з мистецтвом народів СРСР – з казахської, узбецької, азербайджанської та грузинської народної музикою. Крім того, передавалися концерти лауреатів народних конкурсів, орденоносців тощо. Власну трансляцію кримський Радіокомітет призначив 50% російською мовою, 45% кримськотатарською і 5% іншими мовами (єврейською, вірменською й ін.). Художньо-музична, дитяча та літературна трансляція займали 70% часу. На інші 30% приходилися політінформації, самоосвіта й інші

розмовні передачі. Треба сказати, що на початку 1937 р. комітет намітив довести радіомовлення кримськотатарською мовою до 50% всього ефірного часу, однак цьому перешкодила нестача кадрів.

Крім того, кримським Радіокомітетом передавалися концерти європейської музики з концерансами кримськотатарською мовою. І тут необхідно відзначити значне поширення репертуару за рахунок перекладених із російської мови на кримськотатарську європейських творів, а також написаних кримськими композиторами оригінальних творів. Окремо необхідно відзначити передачу опер та інших творів у виконанні кращих творчих колективів СРСР записаних на тонфільм [5, с. 29].

Крім того, необхідно вказати на всезростаюче використання Радіокомітетом у своїх трансляціях грамофонних платівок з оригінальною кримськотатарською народною музикою. Так, ще у 1934 р. було зроблено запис кримськотатарських мелодій на пластинки та створено звуковий фільм. Правда, вони були отримані Кримським Комітетом радіомовлення з Москви тільки до 15-річчя рдянїзації Криму (1936 р.), а записані бригадою Всесоюзного грампластресту звукозапису. Усього було з цієї серії отримано 37 пластинок із записами різних творів кримської національної творчості [8, с.149].

У листопаді 1935 р., спеціальною постановою ОК ВКП(б) запропонував провести запис кримськотатарських, грецьких, болгарських пісень, музики та казок Грампластом. Народному комісару освіти Р.Олександровичу було доручено відібрати кращих виконавців національних пісень, оповідань та музичних творів з артистів театру, а також колгоспників, робітників, кращих самодіяльних гуртків, учасників Олімпіад, для запису творів, що виконувалися ними, на пластинки. Для проведення цього заходу була створена репертуарна комісія. До її складу

увійшли: Р. Олександрович (голова), С.Бекіров, Т. Бояджієв, А. Бакалл, А. Аметов, Я. Шерфедінов й ін. Їй доручався добір репертуару, організація перекладу тощо. Бахчисарайський, Карасубазарський, Судацький, Старо-Кримський, Ак-Мечетський РК ВКП(б) зобов'язувалися виділити кращих виконавців національної музики, пісень та оповідань [14, с. 302].

У 1936 р. трест Грамофоно-пластиночної промисловості провів експедицію в Крим, Узбекистан, Казахстан, Північний Кавказ, Грузію та Білорусію [15, с. 53-54]. Де знову ж таки були зібрані й записані різні зразки оригінальної народної музики. Таким чином, у кримському Радіокомітеті згодом утворилася досить значна, за масштабами того часу, фонотека національних музичних творів.

Необхідно відзначити, що до 1937 р. система радіомовлення та радіокористування в Кримській АРСР уже мала значні розміри. Її основу складали 131 радіовузол, що транслювали програми радіостанцій. Вони обслуговували 32548 радіоточок у різних куточках півострова. Крім того, в регіоні було 1476 радіоприймачів, що приймали радіостанції самостійно. У кожному з 23 районних радіовузлів були уповноважені Радіокомітету, що вели масову роботу навколо радіопередач в усіх вузлах свого району. У 13 з 23 районних радіовузлів було власне радіомовлення в межах від 15 до 40 хвилин у день. Воно звичайно складалося з політінформації та показу самодіяльності клубів, колгоспів та підприємств [5, с. 32].

Однак на тлі цих успіхів у розвитку радіомовної мережі в Кримській АРСР, необхідно вказати й на величезну кількість проблем, що до того ж, розвивалися й розросталися разом з нею. Основними з них були. По-перше, як і раніше незадовільна підготовка кадрів працівників радіо [5, с. 33]. Через що, значна частина передач місцевого радіомовлення були нецікаві й непопулярні. Серед них можна назвати дитячі

передачі, самоосвіту та політінформацію. По-друге, зменшення кошторису Радіокомітету з 547 тис. крб. до 507 тис. крб. [5, с. 34]. По-третє, загальний технічний стан радіомовлення, як і раніше залишав бажати кращого.

Так, наприклад, у Євпаторії потужностей місцевої електростанції для нормальної роботи апаратури не вистачало. Задовільним воно було тільки ранком та іноді вдень. Увечері напруга різко знижувалася й радіовузлов більше не міг працювати. Низька якість проводів призводила до їх чисельних обривів. При чому здебільшого електричні проводи падали на радіо проводи, що призводило до виходу з ладу радіоприймачів. У результаті такого стану справ у сфері радіомовлення в Євпаторії, до квітня 1937 р. у ній припинили роботу 1200 радіоточок [5, с. 20]. Безумовно, за всі ці неподобства, що діялися в галузі радіомовлення, мав хтось відповісти. Тим більше в 1937 р.

Головним приводом для розправи з керівництвом Кримського Радіокомітету стала затримка передачі доповіді Й.Сталіна. Після цього, 2 вересня 1937 р. ОК ВКП(б) приймає спеціальну постанову “Про роботу Кримського радіокомітету”. У ній, крім стандартних обвинувачень у троцькізмі його співробітників, говориться, що “при прямому потуранні з боку Я. Шарфедінова довгий час орудували вороги народу, буржуазний націоналіст Р.Рефатов” [5, с. 34.]. У дусі того часу працівники комітету обвинувачувалися в тім, що з їх допомогою “культивувалися та не знаходили собі відсічі шкідливі контрреволюційні націоналістичні теорії, спрямовані на відрив національної татарської культури від російської й радянської класичної культури”. І, нарешті, як вирок, звучать останні слова постанови про те, що “склад працівників радіокомітету, як у центрі, так і в районах значно засмічений класово-далекими, у політичному сенсі ненадійними людьми” [16, с. 3]. У результаті проведеного розгрому були зняті

з роботи голова Кримрадіокомітету Я.Шерфетдінов, заступник голови В.Л.Вишинський, завідувач низовим віщанням Зиков, парторг Руденко, інструктор з дитячого віщання Ногаєв. Причому В.Л.Вишинського було обвинувачено в тому, що він підтримував фашистські передачі [5, с. 34].

Однак, мабуть, самі обвинувачі розуміли абсурдність та надуманість багатьох висунутих обвинувачень. І якщо Р. Рефатова, арештованого ще в квітні було засуджено. То, наприклад, Я. Шерфетдінов благополучно продовжував свою трудову діяльність. Так у 1939 р. він стає керівником Державного ансамблю пісні та танцю Кримської АРСР, а в 1940 р. йому присвоюють звання Заслуженого діяча мистецтв КАССР [13, с. 214-215].

Як і треба було очікувати, після проведених звільнень, якість роботи радіомовної мережі в Кримській АРСР не покращилася і не тільки через погану роботу Радіокомітету. Так, приміром, тільки 20 грудня 1937 р. електростанція Сімферополя 5 разів переривала подачу електроенергії обласні радіостанції [5, с. 56]. Зі звільненням із Радіокомітету видатних діячів кримськотатарської культури їх місце зайняли інші, більш “політично витримані”. Так наприкінці 1930-х рр. серед національних працівників цієї установи можна назвати Ф.Х. Аметову (диктор), Б. Ваапова, А. Дерменджі (головний редактор), А. Аметов (редактор відділу політінформації) тощо.

Треба сказати, що й у подальші роки в регіоні відбувався процес, у першу чергу кількісний, розвитку місцевого радіомовлення. Так, наприклад, сьогодні відомо, що на початку 1941 р. у Криму нараховувалося 150 радіовузлів і 60 тис. радіоточок [17, с. 37]. Однак саме радіомовлення, як і інші засоби масової інформації в той період, поступово втрачало національне забарвлення, стаючи все більш

русифікованим, політизованим та вихолощеним за змістом.

Висновки. Таким чином, підбиваючи підсумок дослідження розвитку кримськотатарського національного радіомовлення в Кримській АРСР, необхідно відзначити таке. По-перше, воно відіграло значну роль у справі просвіти кримських татар, тому що радіомовлення рідною мовою в багатьох сільських аулах, із перевагою неписьменного населення й поганою доставкою періодичної преси, фактично було єдиним засобом одержання свіжої інформації щодо подій у країні та світі. По-друге, своєю яскраво спрямованою національною діяльністю дозволило широким масам населення країни й, у першу чергу, кримчанам більше довідатися про культуру сусідніх народів. По-третє, наявність численних освітніх програм в ефірі місцевого радіомовлення

дало можливість його слухачам розширити свої знання в різних галузях науки та народного господарства.

У той же час, повільний розвиток радіомовної мережі, її політизованість, низька технічна та змістовна якість самого віщання і, як наслідок, його незначна популярність, а також політичні репресії серед національних працівників комітету Радіомовлення ставлять під сумнів не тільки доцільність витрачених колосальних коштів, але й ефективність роботи системи місцевого радіомовлення на ниві просвіти кримських татар узагалі.

Перспективи подальшого дослідження проблеми полягають у з'ясуванні місця національного радіомовлення інших етносів Криму у досліджуваній період, та розвиток радіомовлення мовами бувшого СРСР взагалі.

Источники и литература

1. Державний Архів в Автономній Республіці Крим (далі – ДААРК), Р-652, оп. 1, спр. 285. Протокол объединенного заседания президиума Крым ЦИКа и Совета Народных Комиссаров Крыма от 16 августа 1923 г. с приложением материала. 7.08.1923 – 28.08.1929 г., 132 с.
2. Там же, Р-663, оп. 3, спр. 766. Переписка с ВЦИКом и Райисполкомами о вербовке слушателей Советского Строительства. 2.01.1931 г. – 30.11.1931 г., 50 с.
3. Там же, Р-663, оп. 4, спр. 237. Постановление КрымЦИКа об организации комитета по делам радиовещания в Крыму. 2.01.1932 г. – 20.04.1932 г., 18 арк.
4. Там же, Р-663, оп. 4., спр. 241. О дополнении состава радиокomiteта по радиовещанию. 21.07. 1932 г., 2 арк.
5. Там же, Р-652, оп. 10, спр. 175. Материалы и переписка с Радиоцентром и Радиокomiteтом. 7.04.1937 г. – 22.12.1937 г., 57 арк.
6. Там же, Р-663, оп. 5, спр. 364. Переписка с центральными издательствами о высылке литературы по советскому строительству. Протокол заседания президиума Крымского комитета радиовещания при Президиуме КрымЦИКа. Заметки о работе советов, опубликованные в газете «Красный Крым», 113 арк.
7. Там же, Р-652, оп. 8, спр. 49. Протокол заседания СНК Крымской АССР 19.02.1935 г. 19.02.1935 г. – 28.02.1935 г., 131 арк.

8. Хроника // Литература и искусство Крыма. – 1936. – №1. – С. 149-150.
9. Постановление Президиума ЦИК Крым АССР об организации Комитета по делам радиовещания в Крыму // Бюллетень Верховного СНК Крымской Автономной Советской Социалистической Республики. – 1932. – №3, 11 января. – с. 2.
10. ДААРК, Р-663, оп. 2, спр. 383.
11. Там же, ф. п. 1, оп. 1, спр. 1589. Протоколы заседаний бюро обкома партии, №№84-104, экз.1, Т.1. 16.12.1935 г. – 23.07.1936 г., 282 арк.
12. Там же, Р-652, оп. 9, спр. 182. О восстановлении недоданных по бюджету средств К.Ц. центре на областном вещании 29,0 тыс. руб. Заявление председателя Кр.Радиокомитета Шерфединова и другие. 17.03.1936 – 7.01.1936 г., 13 арк.
13. Деятели крымскотатарской культуры (1921-1944 гг.): Библиографический словарь / Гл. ред. и сост. Д.П.Урсу. – Симферополь: Доля, 1999. – 240 с.
14. ДААРК, ф. 1, оп. 1, спр. 1397. Протоколы заседаний бюро обкома партии. Экз.1.3.01.1935 г. – 29.12.1935 г., 342 арк.
15. Дудкевич Г. Граммофонные записи народного творчества // Революция и национальности. – 1937. – №8. – с. 53-54.
16. ДААРК, ф. 1, оп. 1, спр. 1751. Протоколы заседаний бюро областного комитета партии, №№21-38. 2.09.1937 г. – 15.10.1937 г., 194 арк.
17. Пащенко В.Н. Татарский вопрос в национально-государственном строительстве Крымской АССР и его решение в деятельности исполнительно-распорядительных органов власти в 1930-х – начале 1940-х гг./ В.Н. Пащенко. // Культура народов Причерноморья. – 2005. – №66. – с. 16-19.
18. Симферополю 200 лет. Киев: Наукова Думка, 1984. – 317 с.
19. Литературный Крым // Революция и национальности. – 1934. – №5. – с. 41-42.

Аннотация. В этой работе рассматриваются основные составляющие процесса возникновения и становления национального радиовещания в Крыму. Особое внимание уделено изучению радиопередач, выходивших на крымскотатарском языке, их содержанию и направленности. Кроме того, исследуется процесс охвата населения Крымской АССР радиосетью.

Ключевые слова: крымские татары, радиопередачи, радиовещание.

Summary. In this work the basic constituents of process of origin and becoming of national broadcast are examined in Crimea. The special attention is spared the study of broadcastings

going out in крымскотатарском language, to their maintenance and orientation. In addition, the process of scope of population the Crimean ASSR radio network is probed.

Keywords: Crimean Tatars, broadcastings, broadcast.